

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XXII

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2014

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXII

© 2014 Mersin Üniversitesi/Türkiye
ISSN 1301 7667
Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu taktirde basılacaktır.

Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734

Fax: 00.90.324.361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurogonul@gmail.com

kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed by

Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İstanbul

Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99

Sertifika No: 29487

Dağıtım / Distribution

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09

info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXII

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN

2014

İçindekiler/Contents

İsmail Özer

Eski Anadolu ve Japon İskeletlerinde Diskriminant Fonksiyon Analiziyle Cinsiyet Tayini
(*Sex Determination by Applying Discriminant Function Analysis on Ancient Anatolian and Japanese Skeletons*) 1

Nilgün Coşkun

Mardin Müzesi'nden Bir Grup Yeni Assur Çanak Çömleği
(*A Group of Neo-Assyrian Pottery in the Mardin Museum*) 15

İlkan Hasdağlı

The Post-Bronze Age Pottery from Ulucak Höyük
(*Ulucak Höyük'ten Tunç Çağı Sonrasına Ait Seramikler*) 33

Hülya Bulut

*Early Iron Age Pottery from Halicarnassus Peninsula:
Two New Amphora Fragments from Pedasa*
(*Halikarnassos Yarımadası Erken Demir Çağ Seramiği:
Pedasa'dan İki Yeni Amphoraya Ait Parçalar*) 63

Carolyn C. Aslan – Gülşah Günata

Troya: Protogeometrik, Geometrik ve Arkaik Dönemler
(*Troy: Protogeometric, Geometric and Archaic Periods*) 81

Vedat Keleş

*Parion Nekropolü'nde Ele Geçen Dört Altın Obje Üzerine
Yeni Bir Değerlendirme*
(*A New Evaluation on Four Golden Objects Recovered from the
Necropolis of Parion*) 117

Erdoğan Aslan

Bithynia Bölgesi Kalpe Limanı
(*Port of Kalpe in the Bithynian Region*) 129

Zeliha Gider Büyükozer

Dorik Frizden Bir Detay: Triglif Kulakları
(*A Detail of the Doric Friese: Triglyph Ears*) 155

Bilal Söğüt – Murat Taşkıran	
<i>Stratonikeia'dan Augustus Dönemi Mısır Etkili Korinth Başlıkları (Corinthian Capitals of Augustian Period from Stratoniceia with Egyptian Influence)</i>	189
Erkan Alkaç	
<i>M.Ö. 1. Yüzyılın Ortalarında Yunan Amphoralarının Mühürlenme İşleminin Sona Ermesinin Nedenleri (The Reasons for the Termination of the Production of Greek Stamped Amphorae in the mid 1st century BC)</i>	213
H. Asena Kızıarslanoglu	
<i>Elaiussa Sebaste'den Baetica Üretimi Amphoralar (Baetica Amphorae from Elaiussa Sebaste)</i>	231
Tuna Şare-Ağtürk	
<i>Arakhne's Loom: Luxurious Textile Production in Ancient Western Anatolia (Arakhne'nin Dokuma Tezgahı: Antik Batı Anadolu'da Yüksek Kalite Tekstil Üretimi)</i>	251
Florian Haymann	
<i>Ein entvölkertes Kilikien unter Tigranes II. ? Für eine neue Sicht auf Ostkilikien in der Zeit von 78 bis 64 v. Chr. (II. Tigranes Zamanında Kilikia'nın İstislaştırılması? İ.Ö. 78-64 Yılları Arasında Doğu Kilikia İçin Yeni Bir Bakış Açısı)</i>	281
M. Ertan Yıldız	
<i>Kelainai/Apameia Kibotos'tan Dört Yeni Yazıt (Vier neue Inschriften aus Kelainai/Apameia Kibotos)</i>	291
Ahmet Türkan	
<i>Grek Büyü Papirüslerine Göre Roma İmparatorluğu Ortadoğusu'ndaki Yeni Din Anlayışı ve Kozmik Sistem Üzerine Bazı Gözlemler (Some Observations on the New Religious Concept and Cosmic System in the Roman Middle East According to Greek Magical Papyri)</i>	307
Ayşe Çaylak Türker	
<i>Çanakkale'den Ion-İmpost Sütun Başlıkları (Ionic-Impost Column Capitals from Çanakkale)</i>	337
Ayşe Aydın	
<i>Adana ve Mersin Müzeleri'ndeki Figürlü Başlıklar (Figured Capitals in the Adana and Mersin Museums)</i>	369
Norman Wetzig	
<i>Alahan Manastır. Alte Befunde – Neue Deutungen (Alahan Manastır. Eski Buluntular – Yeni Yorumlar)</i>	393

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
 - b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
 - c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
 - d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
 - a. Metin içinde her cümlemin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
 - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
 - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).
 - d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-

Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).
5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi

gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrilemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.

6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c. The indication fig.:
 - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
 - * If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).

3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviaton should not be used).

5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/ inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German .
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

ELAIUSSA SEBASTE'DEN BAETICA ÜRETİMİ AMPHORALAR

H. Asena KIZILARSLANOĞLU*

ABSTRACT

Baetica Amphorae from Elaiussa Sebaste

Elaiussa Sebaste, which is located in Cilicia Tracheia, within the borders of Mersin (Turkey), has been a part of the vivid commercial activities in the Mediterranean since the Hellenistic Period up to the 7th century AD due to its geographic setting and natural seaports. The commercial activities of the city extended to various regions from Syria to Spain after the increase of its population. Wine and olive oil production flourished in the Roman period. Owing to the excavations in the city, especially on the island where the seaports take place, many amphorae were found which provide evidence for these commercial relations. The amphorae from several production centres such as Spain, Italy, Aegean islands and Cyprus which were found in the A3 terrace of the southern port show the dimensions of the commercial network. In this study, we investigated the commerce relations between Elaiussa Sebaste and Spain in the Roman Period by taking Spain-originated amphora samples of three different types in consideration.

Keywords: Cilicia, Elaiussa Sebaste, Amphora, Commerce, Spain.

ÖZET

Dağlık Kilikia'da (Cilicia Tracheia), günümüz Mersin ili sınırlarında bulunan Elaiussa Sebaste, konumu ve doğal limanları sayesinde Hellenistik Dönemden M.S. 7. yüzyıla kadar Akdeniz ticaret hayatının bir parçası olmuştur. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde nüfusunun ve bununla bağlantılı olarak şarap ve zeytinyağı üretiminin artması ile Elaiussa Sebaste, Suriye'den İspanya'ya kadar çok geniş bir alanda ticari faaliyetlerini sürdürmüştür. Kentteki kazı çalışmaları sırasında bu ticari faaliyetleri belgeleyen amphora buluntuları, özellikle limanların

* Araş. Gör. H. Asena Kızılarşlanoğlu, Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Bağbaşı Yerleşkesi, Kırşehir. E-posta: asenakizilarşlan@hotmail.com

Makalenin konusunu oluşturan malzemeyi çalışmamda bana izin ve destek veren Elaiussa Sebaste Kazı Başkanı Prof. Dr. Eugenia Equini Schneider'e teşekkürü bir borç bilirim.

konumlandığı ada kısmındaki yerleşim alanlarından ele geçmiştir. Güney limanı A3 terasında bulunan bir fırın kalıntısının altından ele geçen İspanya, İtalya, Ege adaları ve Kıbrıs gibi pek çok üretim merkezine ait amphoralar, ticaret ağının genişliğini ortaya koymaktadır. Çalışmada söz konusu merkezlerden İspanya üretimi olan 3 farklı tipteki amphora örneği ele alınarak, Roma Dönemi'nde Elaiussa Sebaste ile İspanya arasındaki ticari ilişkiler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kilikia, Elaiussa Sebaste, Amphora, Ticaret, İspanya.

Antik Dönem'in önemli liman şehirlerinden biri olan Elaiussa Sebaste¹, sahil yolu üzerindeki konumu, tarımsal ve doğal kaynaklarının zenginliği ile Hellenistik Dönem'den M.S. 7. yüzyıla kadar Doğu Akdeniz'deki yoğun ticaretin bir parçası haline gelmiştir. Yapılan kazı çalışmalarında tespit edilen poligonal duvar ve bulunan seramikler Elaiussa'nın Geç Hellenistik Dönem'de kurulduğunu göstermektedir. M.Ö. 1. yüzyılda bastırdığı sikkelerle özerkliğini ilan eden kent, M.S. 1. yüzyılın ortalarından itibaren anakaraya doğru genişlemeye başladığı görülmektedir². Roma İmparatorluğu'na entegre olduğu için kentin bu gelişim süreci, M.S. 3. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş, kamu ve şahıs yapılarının inşa edildiği hızlı bir kentleşme evresine girmiştir. Kentte bağcılık³ ve kerestenin yanı sıra zeytin⁴ tarımı yapıldığı, bu ürünlerin ticaret hayatına hareketlilik kazandırdığı, bulunan işlik⁵ ve amphoralar ile kanıtlanmaktadır⁶.

Augustus ile başlayan Pax Romana Dönemi'nde, Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz toprakları üzerindeki yayılımı ve artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirdiği ticaret sisteminin alanı genişlemiş, Hellenistik Dönem'de kurulan yeni pazarlara ek olarak İtalya, İspanya ve Ege adaları da bu sistemin içerisine dâhil edilmiştir⁷. Ekonomi ve ticaret hayatındaki tüm bu olumlu gelişmelerin etkisi ile Elaiussa Sebaste'de M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren Kuzey Suriye, Kıbrıs gibi yakın bölgelerin yanı sıra İtalya, İspanya ve Batı Akdeniz ile bağlantılar kurarak ticaret hayatının sınırlarını

¹ Kentte 1995'ten beri Roma Sapienza Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Eugenia Equini Schneider başkanlığında kazı çalışmaları yürütülmektedir.

² Equini Schneider 1998, Equini Schneider 2003, Equini Schneider 2008.

³ Şarap üretimi için bk. Doğer 2004, 174.

⁴ Kent, "Elaiussa" adını zeytin anlamına gelen yunanca "elaion" sözcüğünden almaktadır.

⁵ Equini Schneider 2008, 151; Aydınöğlü 2009, 43.

⁶ Ferrazzoli 2008; Ferrazzoli – Ricci 2013.

⁷ Şenol 2009, 59.

genişletmiştir⁸. Kentte bu bağlantılar, kazı çalışmaları sırasında bulunan Doğu Sigillatoları ve İtalya, İspanya, Ege adaları üretimi olan Roma Dönemi'ne tarihlendirilen amphoralarla belgelenmiştir.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde kontrollü olarak üretimi yapılan şarap ve zeytinyağının yanı sıra tuzlu balık, balık sosu, baharat, tahıl, kuru meyve gibi ürünler de ihtiyaç doğrultusunda ticareti yapılan ürünler arasında yerini almıştır⁹. Özellikle tuzlu balık ve balık sosları, antik yazarların aktardıklarına göre, sadece gıda amaçlı değil aynı zamanda ilaç olarak da kullanılarak Roma Dönemi'nde önemli bir yer tutmuştur¹⁰. Bu ürünlerden en kaliteli ve pahalı olan balık sosu, kokusu çok güçlü olan garum olarak bilinmektedir¹¹. Plinius¹², özellikle uskumru ve orkinos ile yapılan sosun en prestijli, pahalı olan çeşidinin Carthago Nova'da (Cartagena) üretilen garum sociorum olduğundan bahsetmektedir. Garum'un, 7 ile 20 metreküp arasında değişen kapasiteye sahip tanklarda, tuzlu su içinde, açık havada bekletilerek, tuz sayesinde fermantasyona uğratılan, salamura balık parçaları ile elde edildiği düşünülmektedir¹³. Özellikle ekmele tüketilen balık sosu çeşitlerinin fiyatlarının farklı olduğu, allec ve muria'nın, garum'a göre daha ucuz olduğu bilinmektedir¹⁴. Liquamen ise neredeyse garum ile eşanlamlı olarak kullanılmış, M.Ö. 1. yüzyılda ise muhtemelen iki sos arasındaki fark sadece balık boyutu olmuştur¹⁵. Muria, tuzlu, salamura balık parçalarından oluşmaktaydı ve İspanya'dan ziyade daha çok Galia'da bulunan amphoralarda tespit edilmiştir. Soslardan penuarium ve excellens'in 15 ile 50 litre arasında değişen amphoralarla taşındıkları yine amphoralar üzerinde bulunan tituli pictilerden öğrenilebilmektedir¹⁶. Bu ürünlerin İspanya dışında İtalya, Sardanya adası, Batı Akdeniz, Karadeniz ve Kuzey Avrupa'nın bazı bölgelerinde de üretimlerinin yapıldığı bilinmektedir¹⁷.

⁸ Ferrazzoli – Ricci 2013, 210.

⁹ Pena 2007, 23; Bekker-Nielsen 2002, 31.

¹⁰ Curtis 1991, 1-112.

¹¹ Manacorda 1977, 126.

¹² Plinius NH, XXXI, 43.

¹³ Etienne – Mayet 1998, 200-201.

¹⁴ Bekker-Nielsen 2002, 31.

¹⁵ Etienne – Mayet 1998, 200-201.

¹⁶ Martin Kilcher 2003, 69.

¹⁷ Curtis 1991, 1-112.

Makale kapsamında, Elaiussa Sebaste kazılarında ele geçen Baetica üretimi olan Dressel¹⁸ 8, 12 ve 38 formlarından oluşan toplam dört örnek incelenecektir. Çalışmada bu amphora grubundan yola çıkarak, Elaiussa Sebaste ile İspanya arasındaki ticari ilişkileri ortaya koymak hedeflenmiştir. Elaiussa Sebaste'deki Baetica amphoraları, Tarsus Gözlükule'deki tek buluntu¹⁹ dışında Kilikia Bölgesi'ndeki kazı çalışmalarından tespit edilen ilk örnekler olması açısından önemlidir. Dolayısıyla da, bu malzeme grubu, Kilikia Bölgesi'nin İspanya ile olan ticari bağına ışık tutacaktır. Sebaste'deki Baetica amphoraları, Doğu Akdeniz'in ticari ilişkilerinin belirlenmesinde araştırmacılara önemli bilgiler sağlayacaktır.

Baetica Amphoralarının Üretimi, Tipolojik Özellikleri, Yayılımları, Tarihlemesi ve Taşınan Ticari Mallar

Baetica amphoraları bölgenin güneyindeki kıyı boyunca Astigis (Chipiona), Gades (Cadiz- Puerto Real, Cerro de los Martires ve Chiclana), Carteia (El Rinconcillo) gibi kentlerin çevresinde ve Huelva, Punta Umbria, Poyo, Valencia, Almeria, Mazarron gibi yerleşimlerdeki fırınlarda üretilmiştir²⁰. Özellikle Cadiz Bölgesinde bulunan Antipolis (Sen Fernando) ve Troilo kentlerinde amphoranın yanı sıra güveç, bardak, zoomorfik askos, Thymiaterion gibi günlük ve dini ritüellerde kullanılan kapların da üretildiği çok sayıda çömlekçi atölyesi ortaya çıkarılmıştır²¹. Deniz ürünleri taşımacılığında kullanılan amphoraların İspanya, Tarraconensis Bölgesinde bulunan Iluro (Mataró), Can Blanc (Argentona), El Carreró, Alella, Teià, Can Ros de les Cabres (El Masnou), Les Pergoles (Premià de Mar) gibi kentlerde de üretildiği bilinmektedir (fig. 1)²². Atölye ve fırınlar özellikle Erken İmparatorluk Dönemi'nde Baetica ve Tarraconensis çevresinde balık sosu üreten merkezlere yakın alanlarda tespit edilmiştir. Bu üretim merkezleri ve ticaretinin boyutunu İmparatorluğun kuzey bölgesinde bulunan kentlerde ele geçen amphoralar sayesinde öğrenebilmekteyiz²³.

¹⁸ Amphora tip isimleri için yaygın olarak bilinen Dressel'in (CIL XV, 1899) sınıflandırması kullanılmıştır.

¹⁹ Goldman 1950, 274, 162, fig. 791, 205, fig. 791.

²⁰ Baetica Bölgesi amphora üretim merkezleri için bk. Beltran 1990.

²¹ Niveau de Villedary y Marinas 2010, 463.

²² Perez 2001, 601.

²³ Martin Kilcher 2003, 69

Fırınlara yanı sıra Algarve (Portugal) Lagos ve Almeria (İspanya) arasındaki kıyılarda çok sayıda garum, liquamen, allec, muria ve laccatum üretimi yapan merkezler tespit edilmiştir²⁴. Tuzlu balık ve balık sosu taşımacılığında kullanılan DR 8, 12 ve 38 formları ağır, hantal yapıları, kalın, dik inen kulpları, uzun boyunları ve içi boş, sivri, üçüncü kulp görevi gören dip kısımları ile dikkat çekmektedir²⁵. DR 8 uzun, ince boyun ve konik gövde yapısıyla diğer formlardan ayrılmaktadır. Gövde genişliği DR 12'ye oranla geniş, DR 38'e göre ise daha dar yapıdadır. DR 12 formunun boyun kısmı bazen uzun silindirik, bazen de omuza doğru hafifçe genişlemektedir. İnce olan konik gövde yapısıyla diğer formlara oranla daha ince yapıdadır²⁶. DR 38 formunun dışa çekik ağız kenarı, geniş boynu, üzerinde birden fazla oluk olan uzun, kalın ve dikey kulpları, ovoidal gövdesi ve yüksek, içi boş konik dip kısmı karakteristik özelliklerindedir. DR 7/11 ile benzerlik gösteren form, özellikle kalın boynunu ve dibe doğru sarkan torba görünümüne gövde yapısıyla diğer formlardan ayrılır. Pompei'de ele geçen²⁷, yükseklikleri 90-105 cm., ağırlıkları 10-22.5 kg ve kapasiteleri 13-33 litre arasında değişen formun Sebaste'deki örneklerinin yükseklikleri 66 ve 80.8 cm.'dir. Bilinen bu yükseklik ölçüleri formun boyutları hakkında genel bir bilgi vermektedir. Sert, biraz kaba kumlu hamura sahip olan kil yapısı genellikle tabakalı bir eğilim göstermektedir. Katkı maddesi olarak parlak, beyaz ve transparan küçük kuvars, gümüş mika, kırmızı ve kahverengi demir içeren mineral parçacıkları görülmektedir. Yüzeyinde genellikle kirli beyaz ya da kirli sarı olarak adlandırılabilir astarı bulunmaktadır²⁸.

Bu formların dağılımı özellikle Batı Akdeniz, Almanya, İtalya, Gallia ve Britania genelinde geniş bir alana yayılmıştır²⁹ (fig. 1). Roma İmparatorluk Dönemi boyunca Baetica üretimi balık sosu taşıyan bu amphoralar özellikle Avrupa'nın kuzeyindeki Hofheim, Augsburg, Brigantium, Aislingen, Oberaden, Haltern, Cantenbury³⁰ gibi pek çok şehirde, Güney Atlantik bölgesinde, Fas'ta Mogador, Doğu Akdeniz'de Mısır'da Berenike, İsrail'de

²⁴ Balık sosları hakkında detaylı bilgi için bk. Curtis 1991.

²⁵ Detaylı form özellikleri için bk. Martin Kilcher 2003.

²⁶ Manacorda 1977, 122-129.

²⁷ Manacorda 1977, 125.

²⁸ Peacock – Williams 1986, 113-114, 120-123.

²⁹ Keay 1984, 405.

³⁰ Curtis 1991, 82.

Negev Çölü'nde ve Bengal Körfezi'nde Arikamedu'da da tespit edilmiştir³¹. Amphoraların Akdeniz pazarlarındaki yoğunluğu yapılan kara ve sualtı araştırmaları sonucunda belirlenmiştir³². Baetica amphoraları genel olarak M.Ö. 1. yüzyıl³³ ve M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir³⁴. Bu grubun amphoralarıyla tuzlu balık ve balık sosu gibi deniz ürünlerinin taşındığı yapılan araştırmalarla kesinlik kazanmıştır³⁵.

Roma Dönemi'nde üreticilerin deniz ürünlerini uzun süre saklayabilme imkânlarının kısıtlı olması, bu ürünlerin özellikle uzak mesafelere geniş hacimli ticaretinin yapılmasını engellemiş, dolayısıyla garum gibi balık soslarının pahalı ürün sınıfına dâhil edilmesine neden olmuştur³⁶. Nitekim Baetica Bölgesi'ndeki yerel pazarlar Doğu Akdeniz gibi uzak alanlardan çok Kuzey Avrupa gibi yakın bölgelerle ticareti tercih etmişlerdir. Avrupa'nın zeytinyağı ve balık sosu ihtiyacını karşılaması açısından hem üretim hem de ticaret alanında ilk sıralarda yer alan Baetica üretimi amphoraların söz konusu bölgedeki pek çok kentte karşımıza çıkması bu ticari ilişkilerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle deniz ürünleri ticaretinin en büyük göstergesi olan amphoralar Kuzey Avrupa'daki birçok kentte ele geçerken, sınırlı sayıda Doğu Akdeniz kentinde karşımıza çıkmaktadır. Uzak mesafeli ticaret aracılığıyla pek çok ürünün daha ulaşılabilir olması başta elit tabaka olmak üzere sivil ve askeri kesimin gıda tüketim alışkanlıkları içinde yer alan, baharat ve balık sosu gibi güçlü aromaya sahip besinlerin giderek daha çok tercih edilmesine yol açmıştır³⁷. Dolayısıyla ticareti yapılan mallar şarap, kuru meyve, tahıl gibi ürünlerin yanı sıra pahalı olması nedeniyle lüks tüketim maddesi sayılabilecek işlenmiş deniz ürünlerini de kapsayan geniş bir yelpazeye yayılmaya başlamıştır. Söz konusu ticari gelişmeler ve deniz ürünlerinde görülen talep artışı Baetica ile Kilikia arasındaki ticari ilişkilere zemin oluştururken, özellikle Augustus ve M.S. 2. yüzyılın ilk yarısına kadarki dönem boyunca

³¹ Bernal Casasola – Sáez Romero 2008, 66.

³² Lyon'daki M.Ö. 40-M.S. 15 arasına tarihlendirilen buluntular Baetica'dan gelen ihracatın büyüklüğü hakkında bir fikir vermektedir, Bernal Casasola – Sáez Romero 2008, 67.

³³ Beltran Lloris 1970, 388.

³⁴ Panella 1973, 508-521.

³⁵ Port Vendres II batığında bulunan iki Dressel 8 amphorası içerisinde uskumru, M.Ö. 1. yüzyıla tarihlendirilen Titan batığında ise Dressel 12 amphorasının içerisinde ton balığı kemikleri tespit edilmiştir, Curtis 1991, 44.

³⁶ Curtis 1991, 4.

³⁷ Morley 2007, 46.

Baetica'yı ekonomik anlamda yüksek bir refah seviyesine ulaştırmıştır³⁸. Bölge sınırları içinde yer alan özellikle Cadiz Körfezi³⁹, balık sosu üretiminin ve amphora fırınlarının en yoğun olduğu bölgedir⁴⁰. Bölgede şarap taşımacılığında kullanılan formlara oranla balık sosu taşıyan amphoralar daha yaygın üretilmiştir⁴¹. Söz konusu fırınların çoğu Augustus, Tiberius Dönemleri'nde aktif kalmış, Flaviuslar Dönemi'nde üretime devam etmiş, M.S. 2. yüzyılda ise katlanarak büyümüştür⁴².

Elaiussa Sebaste Kazılarında Bulunan Baetica Amphoraları

Kentte tiyatrodan agoraya, hamamlardan tapınağa, Bizans sarayından, yerleşim ve zanaat alanlarına kadar pek çok kamusal ve dini yapı kazılar sonucunda ortaya çıkarılmıştır⁴³. Çalışmanın konusunu oluşturan Baetica üretimi amphoralar bu kamusal alanlardan Bizans Sarayı ile Yerleşim-Zanaat alanlarının arasında, Güney Limanına bakan A3 terası olarak adlandırılan alandan ele geçmiştir (fig. 2). Amphoralar Geç Roma Dönemi'ne tarihlendirilen bir fırın kalıntısının altından çok fazla sayıda Doğu Sigillatası ve İtalya, Kıbrıs, Ege Bölgesi'nden ithal amphora parçalarıyla beraber bulunmuştur⁴⁴. Çalışmanın konusunu oluşturan 3 farklı tipten oluşan toplam 4 adet amphoranın, form ve kil yapısı itibariyle Baetica üretimi olduğu anlaşılmıştır.

Form Dressel 8 (fig. 3)⁴⁵

Kalınlaştırılmış, dışa çekik ağız kenarının boyunla birleştiği noktada kabartı şeklinde bir silme bulunmaktadır. Silmenin hemen altından, silindirik, uzun boyuna birleştirilerek omuzda son bulan oval kesitli ve ortası yivli dikey kulplar, üst kısımda kalın başlayarak alta doğru daralmaktadır. Turp şeklinde gövdeye ve içi boş, sivri tutamak formunda dibe sahiptir.

³⁸ Bernal Casasola – Sáez Romero 2008, 66.

³⁹ Bölgede amphora üretimi yapılan merkezler daha çok kırsal alanlarda yer almaktadır. Cadiz Körfezi'nde balık ürünleri endüstrisi için amphora üretimi Geç Cumhuriyet döneminde başlamış ve araştırmalarla tespit edilen 111 fırının % 95'i bu dönemde aktif olarak amphora üretmiştir, Bernal Casasola – Sáez Romero 2008, 66-67.

⁴⁰ Haley 2003, 26.

⁴¹ Niveau de Villedary y Marinas 2010, 470.

⁴² Bernal Casasola – Sáez Romero 2008, 67; Niveau de Villedary y Marinas 2010, 470.

⁴³ Kazı çalışmaları hakkında detaylı bilgi için bk. Equini Schneider 1998; 2003; 2008, 2010.

⁴⁴ Bu konu doktora tez çalışması kapsamında çalışılmaktadır.

⁴⁵ Dressel 8 amphorası, Beltrán I, Augst 25, Camulodunum 186 A, Peacock-Williams 17, Pompeii 7, Schoene-Mau 7, Vindonissa 586 isimleri ile de anılmaktadır.

Dip kısmı dışında amphoranın tamamı astarlıdır⁴⁶. Cidar kalınlığı 1.3-2.3 cm arasında değişen amphoranın boş ağırlığı 16.3 kg olup⁴⁷ yaklaşık 18 lt. sıvı aldığı⁴⁸ tespit edilmiştir. Boyun ve kulp kısmından kırılmış olarak bulunan amphora restorasyonu yapılarak tamamlanmıştır.

Ele alınan amphoranın dikkat çekici özelliklerinden biri boyun üzerinde tituli picti, dip kısmında ise grafiti tekniği ile yapılan sembollerin⁴⁹ varlığıdır. Bir harf ya da rakamla ilişkilendirilemeyen tituli picti sembolünün anlamı çözülememiştir. Dip kısmında grafiti tekniği ile ters şekilde kazınmış olan F.I ibaresinin ise üretim yeri ya da atölye bilgisini verdiği düşünülmektedir (fig. 3). F harfinin Latince Fecit (yaptı) ya da Figlinae (atölye)'in kısaltması⁵⁰ olabileceği, bir nokta ile F ibaresinden ayrılan I harfinin ise üretim yeri ya da üreten kişinin adının kısaltması olması olasıdır.

Amphoranın diğer bir dikkat çekici özelliği ise kendisi ile aynı hamur ve renk özelliklerine sahip, pişmiş toprak bir kapakla⁵¹ birlikte açığa çıkarılmasıdır. Yuvarlak ve hafif içbükey formda olan kapak küçük bir tutamağa sahiptir (fig. 3).

Amphoranın ağız kenarının içinde stucco ya da puzzolone izine rastlanmamış olması, kapağın reçine gibi günümüze ulaşmamış organik bir malzeme ile kapatılmış olabileceğini düşündürmektedir. Kapak, temizlenen reçinenin ardından amphora içindeki ürünün kullanılması sırasında da işlevine devam etmiş olmalıdır⁵².

⁴⁶ Antik Dönemde amphora yüzeyinin yalıtılmasında firmis ya da astar kullanılmıştır. Amphora gölgede kurutulduktan sonra üzerine kil havuzlarında dinlendirilmiş ve yüzeyde askıda kalmış ince grenli eriyik (firmis) sürülüyordu. İkinci yöntem ise dış yüzeyin değişik tekniklerle astarlanmasıydı. Fırınlama öncesi amphora kireçli bir eriyiğe daldırılıyor ya da yüzeye fırça ile sürülüyordu. Bazı örneklerde bu astar yumurta kabuğu kalınlığına ulaşmıştır. Bk. Doğer 2004, 101.

⁴⁷ Ağırlık ölçümü dijital tartı kullanılarak yapılmıştır.

⁴⁸ Amphoranın içerisine poşet yerleştirilerek ölçü kabıyla su konmuş ve tahmini kaç litre sıvı aldığı hesaplanmıştır. Baetica üretimi, balık sosu taşıyan amphoraların kapasitelerinin 12-18 lt. arasında değiştiği tespit edilmiştir, Curtis 1991, 44.

⁴⁹ Amphoraların genellikle omuz ve boyunlarında yer alan kırmızı boya ile yapılmış dipinto ve tituli picti gibi kısaltma şeklindeki boyalı yazıların veya grafiti olarak kazınan sembollerin, amphoranın içindeki malzemenin cinsi, kalitesi, miktarı, fiyatı, üreticisi, tüccar adı, kabın kapasitesi, geldiği ya da üretildiği yer hakkında bilgi verdiği kabul edilmektedir. Bk. Doğer 1981, 71-73.

⁵⁰ Cagnat 1914, 428.

⁵¹ Amphoraların ağızlarının kapatılması için çiğ kil, mantar, kemik, taş, çam kozalağı, ahşap gibi birçok farklı malzemenin yanı sıra değişik formlarda pişmiş toprak kapak ve tıplar da kullanılmıştır. Bk. Doğer 1981, 103-104.

⁵² Bu bilgiyi benimle paylaşan Ege Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Gonca Şenol'a teşekkür ederim.

Kuzey Avrupa'da Poetovio, Macaristan'da Gorsium, Vetus Salina, Aquincum ve Salla'da M.S. 1.yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilen tabakalardan⁵³, İsviçre'de St. Albans, Augst ve Basel⁵⁴, Almanya'da Vindonissa, Mainz⁵⁵ ve Gallia Lyon'da⁵⁶ bulunan DR 8 amphorası Britannia'da Colchester Sheepen'de M.S. 43-60'a tarihlendirilmiştir⁵⁷. İtalya'da Ostia, Pompeii⁵⁸, Roma, Herculaneum, Concordia Sagittaria, Padua, Verona ve Magdalensberg (Avusturya), yapılan araştırmalarda da bu amphoranın örnekleri bulunmuştur. Doğu Akdeniz'de, İsrail'de Caesarea Maritima'da⁵⁹, Ephesus, Leptis Magna, Hindistan'da Arikamedu kazılarında bulunan DR 8 amphorası, İskenderiye'de yapılan kurtarma kazılarında M.Ö. 1. yüzyıl sonu – M.S. 1. yüzyıl başına tarihlenen tabakalardan ele geçmiştir⁶⁰. Formun Kartaca'da bulunan örneği ise M.Ö. 40-20 / M.S. 30'a tarihlendirilmiştir⁶¹. Elaiussa Sebaste'de ele geçen bu form, bulunan diğer seramik malzemelerin de yardımıyla Flaviuslar Dönemi'ne (M.S. 69-96) tarihlenmiş ve bu tarihin diğer merkezlerle paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Form Dressel 12 (fig. 4)⁶²

Dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı olup kulbun birleştiği noktada bir kademeye sahiptir. İnce, uzun, konik boyundan başlayarak omuzda son bulan 3 yivli, oval kesitli dikey kulp, üst kısımda geniş, alta doğru ise daralmaktadır. Silindirik ovoid formlu gövde, içi dolu sivriltilmiş bir dip ile son bulmaktadır. Dip kısmı dahil olmak üzere tüm yüzeyi astarlanmış olan amphoranın iç yüzeyinde de astarın akıntı izleri görülmektedir. Parçalar halinde ele geçen ve restorasyonu yapılarak tümlenen amphoranın alt gövdesinde eksik bir parça bulunmaktadır.

⁵³ Bezeczky 1987, 26.

⁵⁴ Calender 1965, Pl. IV a-b.

⁵⁵ Martin Kilcher 2003, 82.

⁵⁶ Despat – Picon 1986, 639, fig. 2-1.

⁵⁷ Curtis 1991, 82.

⁵⁸ Martin Kilcher 2003, 76, fig. 6.

⁵⁹ http://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/

⁶⁰ Şenol 2009, 74.

⁶¹ Martin Kilcher 2005, 212, fig. 6.

⁶² Dressel 12 amphorası, Beltran III, Augst 22, Ostia 52, Peacock-Williams 14, Mau-Schone XIV isimleri ile de anılmaktadır.

Formun, Baetica'da özellikle Algeciras (El Rinconcillo) bölgesinde M.Ö. 1. yüzyılın ortası- M.S. 2. yüzyılın ortasında üretildiği düşünülmektedir. Bölgede ayrıca Poyo, Celsa, Mazarron, Calahonda gibi merkezlerde de üretiminin yapıldığı bilinmektedir⁶³. Balık sosu ve tuzlu balık taşıdığı kesin olarak bilinen ve DR 38'e göre daha yumuşak geçişli bir gövdeye sahip olan amphora daha ince boyunlu ve küçüktür⁶⁴.

DR 12 formu İtalya'da Pompeii ve Herculaneum'da Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen tabakalarda bulunmuş, Girit Knossos'daki örnek ise geç 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁶⁵. Kuzey Avrupa'da, Fransa'da Marseille (Marsilya), Almanya'da Dangstetten-Rödgen, İtalya'da Ostia⁶⁶ ve aynı zamanda DR 8 gibi Poetovio, Gorsium, Vetus Salina, Aquincum ve Salla'da M.S. 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilen tabakalarda tespit edilmiştir⁶⁷. Elaiussa Sebaste'de ele geçen bu form, bulunan diğer seramik malzemelerin yardımıyla Flaviuslar Dönemi'ne (M.S. 69-96) tarihlenmiş ve bu tarihin diğer merkezlerle paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Form Dressel 38 (fig. 5-6)⁶⁸

Fig. 5'in dışa çekik ve aşağı sarkık ağız kenarı üçgen formludur. Uzun, kalın ve silindirik boyundan başlayıp, omuzda son bulan oval kesitli, yivli dikey kulplar, üst kısımda kalın olup alta doğru daralmaktadır. Kulpların boyun kısmındaki bağlantı yerleri çok belirgindir. Kaideye doğru genişleyen torba şeklinde gövdeye, içi boş, dar ve uzun sivri tutamak formunda bir dibe sahiptir. Cidar kalınlığı 1.2-2.2 cm arasında değişen amphora tüm olarak ele geçmiştir. Dip hariç tüm amphora yüzeyi astarlanmıştır.

Fig. 6'nın dışa çekik ve aşağı sarkık ağız kenarı üçgen formludur. Uzun, kalın ve silindirik boyundan başlayıp, omuzda son bulan oval kesitli, yivli dikey kulplar, üst kısımda kalın olup alta doğru daralmaktadır. Kaideye doğru genişleyen torba şeklinde gövdeye sahiptir ve Fig. 5 ile aynı şekilsel

⁶³ Beltran Lloris 1990, 234, fig.110.

⁶⁴ Berdowski 2006, 242.

⁶⁵ Hayes 1983, 146.

⁶⁶ Martin Kilcher 2003, 76, fig. 6.

⁶⁷ Bezczy 1987, 26.

⁶⁸ Dressel 38 amphorası, Beltran II A, Augst 27, Augst 29, Callender 6, Camulodunum 186 C, Peacock-Williams 18, Pélichet 46 isimleri ile de anılmaktadır.

özellikler göstermektedir. Ancak, kulbun silindirik boyunla birleştiği noktada bir yivin olması ve cidar kalınlığının alt gövde de inceliğiyle farklılaşmaktadır. Parçalar halinde ele geçen amphoranın dip kısmı eksik olmakla beraber korunan kısımdan anlaşıldığı üzere bu örnekte de dip kısmı astarsız bırakılmıştır.

Roma Dönemi'nde yayılım alanı oldukça genişleyen Baetica üretimi amphoralardan DR 38, İtalya'da Pompeii⁶⁹, Roma, Ostia'da yoğun olarak Flaviuslar Dönemi tabakalarında bulunmuştur⁷⁰. Kuzey Avrupa'da Nijmegen, Avenches⁷¹, Poetovio, Salla, Savaria, Carnuntum'da Flavian Dönemi tabakalarında, Gorsium, Aquincum, Vetus Salina'da M.S. 1.yy 2. yarısına tarihlendirilen tabakalarda, Arrabona, Emona, Solva ve Sirmium⁷², Mainz, Nyon, Vindonissa'da⁷³, İsviçre'de St. Albans, Augst, Basel'de⁷⁴ ve Lyon⁷⁵'da bulunmuştur.

Rovinj yakınındaki Pirozi'de, Mljet adasında Vis, Veliki Skolj adasında Stenjalò, Pula ve Osor'da ise az sayıda parça ele geçmiştir⁷⁶. Doğu Akdeniz'de Benghazi'de⁷⁷, Ephesus'da⁷⁸ Flaviuslar Dönemi'ne, Masada'da ele geçen örnek ise M.S. 1. yüzyıl ortası - 2. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir. DR 38'in garumun yanısıra allec, liquamen, muria, cordula, laccatum, lumpa (lymphatum) gibi ürünleri de taşıdığı bilinmektedir⁷⁹. Elaiussa Sebaste'de ele geçen bu form DR 8 ve 12 gibi bulunan diğer seramik malzemelerin de yardımıyla Flaviuslar Dönemi'ne (M.S. 69-96) tarihlenmiş ve bu tarihin diğer merkezlerle paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

⁶⁹ Bezecky 1996, 331.

⁷⁰ Panella 1973, 512-513, 626, fig.11.

⁷¹ Ejstrud 2005, 177-179.

⁷² Bezecky 1996, 334, fig.4; Bezecky 1987, 26.

⁷³ Panella 1973, 512-513, 626, fig.11.

⁷⁴ Calender 1965, Pl. I c, III a, IV b.

⁷⁵ Desbat – Picon 1986, 639, fig. 2-2.

⁷⁶ Jurišić 2000, 15

⁷⁷ Riley 1979, 112-118.

⁷⁸ Meriç 2002, 90, Taf. 47, K.570.

⁷⁹ Berdowski 2006, 239, 241, fig.1-2.

Sonuç

Yukarıda detaylı olarak incelediğimiz Elaiussa Sebaste'den ele geçen Baetica etimi amphora örneklere bölgenin Kilikia ile olan ticari ilişkilerini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. retimine M.. 1. yüzyılda bařlandığı⁸⁰, M.S. 2. yüzyıl ortalarından bir süre sonrasına kadar devam ettiği kabul edilen⁸¹ Dressel 8, 12 ve 38 formları, çalışmada ele alınmış olan Sebaste amphora örneklere ile tarihleme açısından uyum göstermektedir. Gzlkle'den ele geçen DR 38 rneği iki bölge arasındaki ticari ilişkilerin M.. 1. yüzyıl itibariyle varlığını gösterirken, Sebaste'den ele geçen örneklere ticaretin M.S. 1. yüzyıla kadar devam ettiğini ortaya koymaktadır. Mersin Taşucu Müzesi'nde bulunan M.S. 3-4. yüzyıllara tarihlendirilmiş Lusitania etimi olan Beltran 72 ve Almagro 51C amphoraları ise İşpanya'nın Kilikia ile olan ticaretine geç dönemlerde de devam edildiğini göstermesi açısından nemlidir⁸². Fakat söz konusu amphoraların lokalizasyonunun belli olmaması bu örneklere ticari ilişkilere somut örnek olmasını zorlaştırmaktadır. Genel itibariyle Kilikia Bölgesi'ndeki Baetica etimi amphoraların sayıca az olması, bölgede üretilen balık sosu çeşitlerinin pahalı, dayanıksız ve lüks tüketim ürünleri içinde yer alması ile ilişkili olabilir. Ancak amphora sayısının azlığı Baetica ile olan ticari ilişkilerin olmaması anlamına da gelmemektedir. Dolayısıyla İşpanya ve Kilikia arasındaki ticari ilişkiler hakkında daha detaylı bilgiler ileride bölgede yapılacak olan daha kapsamlı araştırmalarla anlaşılabilecektir.

⁸⁰ Beltran Lloris 1970, 388.

⁸¹ Panella 1973, 508-521.

⁸² şenol 2009, 221-222.

KATALOG⁸³**1- F. Dressel 8** (fig. 3)

A.Ç. 15 cm., **K.Ç.** 6.5x2.8 cm., **D.Ç.** 4.2 cm., **Y.** 95.6 cm.

H.R. 10 YR 7/4, **A.R.** 5 Y 8/4, **T.P.** 2.5 YR 6/6, **K.M.** Amphora kilinde katkı maddesi olarak bol ince-orta kum, az kireç, az taşçık, az ince kuvars, az mika tespit edilmiştir. Kesit yüzeylerinde boşluklar olan kil homojen değildir.

B.Y. Güney Limanı A3 Terası, 233 nolu tabaka.

D. M.S. 1. yüzyıl

2- F. Dressel 12 (fig. 4)

A.Ç. 12.2 cm., **K.Ç.** 6.4x3.7 cm., **D.Ç.** 6.3 cm., **Y.** 99.3 cm.

H.R. 10 YR 5/3, **A.R.** 5 Y 8/2, **K.M.** Amphora kilinde katkı maddesi olarak bol ince kum; az-orta, bol-ince kireç; az, ince mika tespit edilmiştir.

B.Y. Güney Limanı A3 Terası, 233 nolu tabaka.

D. M.S. 1. yüzyıl

3- F. Dressel 38 (fig. 5)

A.Ç. 13.6 cm., **K.Ç.** 6.1x2.3 cm. / 4.4x2, **D.Ç.** 4.6 cm., **Y.** 80.8 cm.

H.R. 10 YR 7/4, **A.R.** 2.5 Y 8/2, 8/3, **K.M.** Amphora kilinde katkı maddesi olarak bol ince kum, az, ince kireç, az taşçık, az mika ve az şamot tespit edilmiştir.

B.Y. Güney Limanı A3 Terası, 233 nolu tabaka.

D. M.S. 1. yüzyıl

4- F. Dressel 38 (fig. 6)

A.Ç. 14.6 cm., **K.Ç.** 7.3x3.8 cm / 5.4x1.8, **Y.** 66 cm.

H.R. 10 YR 6/4, **A.R.** 2.5 Y 8/2, **K.M.** Amphora kilinde katkı maddesi olarak bol ince kum; orta, ince-orta kireç; az, orta taşçık; bol, ince mika; orta, orta şamot tespit edilmiştir. Kesit yüzeylerinde boşluklar olan kil homojen değildir.

B.Y. Güney Limanı A3 Terası, 233 nolu tabaka.

D. M.S. 1. yüzyıl

⁸³ **F.** Form, **A.Ç.** Ağız Çapı, **K.Ç.** Kulp Çapı, **D.Ç.** Dip Çapı, **Y.** Yükseklik, **H.R.** Hamur Rengi, **A.R.** Astar Rengi, **T.P.** Tituli Picti Rengi, **K.M.** Katkı Maddesi, **B.Y.** Buluntu Yeri, **D.** Dönem.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Aydinoğlu 2009 Aydınoğlu, Ü., Dağlık Kilikia Bölgesi'nde Antik Çağ'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi: Üretimin Arkeolojik Kamtları, İstanbul.
- Bekker-Nielsen 2002 Bekker-Nielsen, T., "Fish in the Ancient Economy", *Ancient History Matters, Studies Presented to Jens Erik Skydsgaard on His Seventieth Birthday, Analecta Romana Institutı Danici, Suppl. XXX, Rome, 29-38.*
- Beltrán Lloris 1970 Beltrán Lloris, M., *Las Anforas Romanas en España, Zaragoza.*
- Beltrán Lloris 1990 Beltrán Lloris, M., "Anforas", *Guida de la Cerámica Romana, Zaragoza, 220-260.*
- Berdowski 2006 Berdowski, P., "Garum of Herod the Great (a Latin-Greek Inscription on the Amphora from Masada)", *Analecta Archaeologica Ressoviensia, Tom 1, 239-257.*
- Bernal Casasola – Sáez Romero 2008 Bernal Casasola, D. – Sáez Romero, A. M., *Fish-Salting Plants and Amphora Poduction in the Bay of Cadiz (Baetica, Hispania) Patterns of Settlement from the Punic Erat o Late Antiquity, Publicaciones ASR, Lovaina, 45-113.*
- Bezczky 1987 Bezczky, T., *Roman Amphorae from the Amber Route in Western Pannonia, BAR International Series 386, Oxford.*
- Bezczky 1996 Bezczky, T., "Amphora Inscriptions – Legionary Supply?", *Britannia 27, 329-336.*
- Cagnat 1914 Cagnat, R., *Cours D'Épigraphie Latine, Paris.*
- Calender 1965 Calender, M. H., *Roman Amphorae, London.*
- Curtis 1991 Curtis, R. I., *Garum and Salsamenta, Production and Commerce in Materia Medica, Studies in Ancient Medicine (ed. J. Scarborough) 3, Netherlands.*
- Desbat – Picon 1986 Desbat, A. – Picon, M., "Les Importations D'Amphores de Méditerranée Orientale a Lyon (Fin du Ier siècle avant J.C. et Ier siècle après), *Bulletin de Correspondance Hellénique, Supplément XIII, 637-648.*
- Doğer 1981 Doğer, E., *Antik Çağ'da Amphoralar, İzmir.*
- Doğer 2004 Doğer, E., *Antik Çağ'da Bağ ve Şarap, İstanbul.*
- Ejstrud 2005 Ejstrud, B., "Size Matters: Estimating Trade of Wine, Oil and Fish-Sauce from Amphorae in the First Century AD", *Ancient Fishing and Fish-Processing in the Black Sea Region (ed. T. Bekker – Nielsen), Black Sea Studies 2. 2, 171-81.*
- Equini Schneider 1998 Equini Schneider, E., *Elaiussa Sebaste I, Campagne di scavo 1995–1997, Bibliotheca Archaeologica Series 24, Roma.*
- Equini Schneider 2003 Equini Schneider, E., *Elaiussa Sebaste II, Un porto tra oriente e occidente, Bibliotheca Archaeologica Series, 37, Roma.*

- Equini Schneider 2008 Equini Schneider, E., Doğu ve Batı Arasında Bir Liman Kenti Elaiussa Sebaste, İstanbul.
- Equini Schneider 2010 Equini Schneider, E., Elaiussa Sebaste III, L'Agora Romana, İstanbul.
- Etienne – Mayet 1998 Etienne, R. – Mayet, F., “Le Garum à Pompéi, Production et Commerce”, *Revue des études Anciennes, Annales de l'université de Bordeaux III*, 199-215.
- Ferrazzoli 2008 Ferrazzoli, A. F., “Economy of Roman Eastern Rough Cilicia: Some Archaeological Indicators”, *Bollettino di Archeologia, Volume Speciale, International Congress of Classical Archaeology Meetings Between Cultures in the Ancient Mediterranean*, 39-50, Roma.
- Ferrazzoli – Ricci 2013 Ferrazzoli, A. F. – Ricci, M., “Production and Trade of a Cilician City from the Roman to Byzantine Age: the case of Elaiussa Sebaste”, *Rough Cilicia, New Historical and Archaeological Approaches, Proceedings of an International Conference held at Lincoln, Nebraska, 2007* (ed. M.C. Hoff – R.F. Townsend), Oxford, 203-211.
- Goldman 1950 Goldman, H., *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, Volume I, The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton.
- Haley 2003 Haley, E.W., *Baetica Felix, People and Prosperity in Southern Spain from Caesar to Septimius Severus*, Texas.
- Hayes 1983 Hayes, J.W., “The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery”, *The Annual of the British School at Athens* 78, 97-169.
- Jurišić 2000 Jurišić, M., *Ancient Shipwrecks of the Adriatic, Maritime Transport During The First and Second Centuries AD*, BAR International Series 828, Oxford.
- Keay 1984 Keay, S.J., *Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean, A Typology and Economic Study: the Catalan evidence*, BAR International Series 196.2, Oxford.
- Manacorda 1977 Manacorda, D., “Anfore Spagnole à Pompei”, *L'Instrumentum Domesticum di Erculano e Pompei, Quaderni di Cultura Materiale* 1, 121-133.
- Martin Kilcher 2003 Martin Kilcher, S., “Fish-sauce Amphorae from the Iberian Peninsula: The forms and Observations on Trade with the North-West Provinces”, *Journal of Roman Pottery Studies, Volume 10, Amphorae in Britain and the Western Empire* (ed. J. Plouviez), Oxford, 69-84.
- Martin Kilcher 2005 Martin Kilcher, S., “Carthage: Imported Eastern Amphorae in the Roman Colonia Iulia”, *Halicarnassian Studies III, Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity: The Ceramic Evidence*, Odense, 202-220.

- Meriç 2002 Meriç, R., Späthellenistisch – römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos, Forschungen in Ephesos IX/3, Wien.
- Morley 2007 Morley, N., Trade in Classical Antiquity, New York.
- Niveau de Villedary y Marinas 2010 Niveau de Villedary y Marinas, A.M., “Pottery production at the Service of the Necropolis on a Suburban Kiln in Republican Gadez (Cadiz, Spain)”, *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta* 41, 463-472.
- Panella 1973 Panella, C., “Appunti su un gruppo di anfore della prima, media e tarda età Imperiale.” *Ostia III: Le terme del Nuotatore: scavo dell’ambiente V et di un saggio dell’area. Studi miscellanei* 21, 460-633.
- Peacock – Williams 1986 Peacock, D.P.S. – D.F. Williams, *Amphorae and the Roman Economy*, London.
- Peña 2007 Peña, J.T., *Roman Pottery in the Archaeological Record*, Cambridge.
- Perez Sune – Revilla Calvo 2001 Perez Sune, J. – V. Revilla Calvo, “Las Producciones Béticas y el Consumo Urbano: Iluro y su Territorio”, *Congreso Internacional Ex Baetica Amphorae. Conserves, aceites y Vino de la Bética en el Impero Romano*, Ejjica, 593-602.
- Plinius Plinius, *Natural History*, Volume VIII: Books 28-32 (Çeviri: W.H.S. Jones), London, 1963.
- Riley 1979 Riley, J.A., “Typology of the Hellenistic and Roman Coarse Pottery of Berenice, Amphoras”, *Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice), Supplements to Libya Antiqua V, Vol.II*, Ed: J.A. Lloyd, Tripoli, 91-443.
- Şenol 2009 Şenol, K., *Taşucu Aslan Eyce Amphora Müzesi*, Mersin.

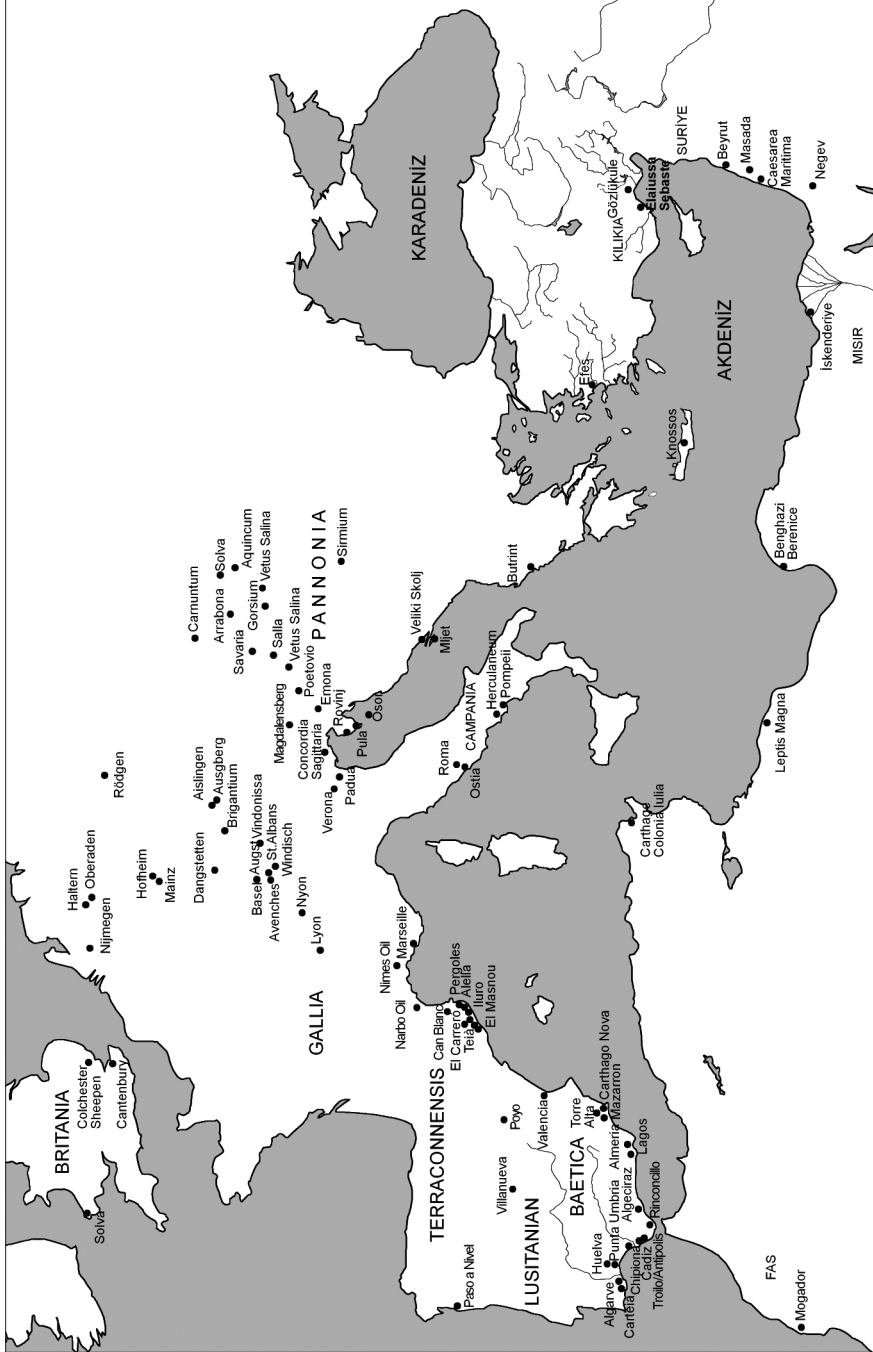

Fig.1 DR 8, 12 ve 38 amphoraların üretim ve buluntu yerlerini gösteren harita.

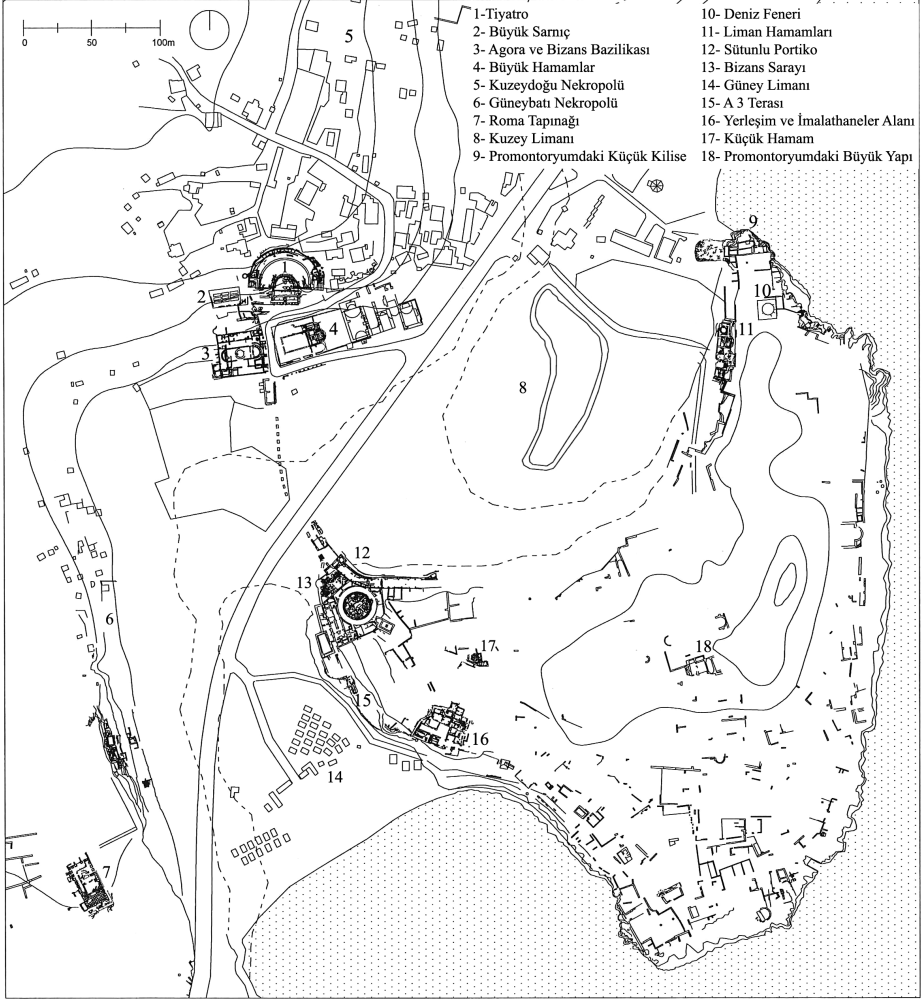

Fig. 2 Elaiussa Sebaste'nin kent planı.

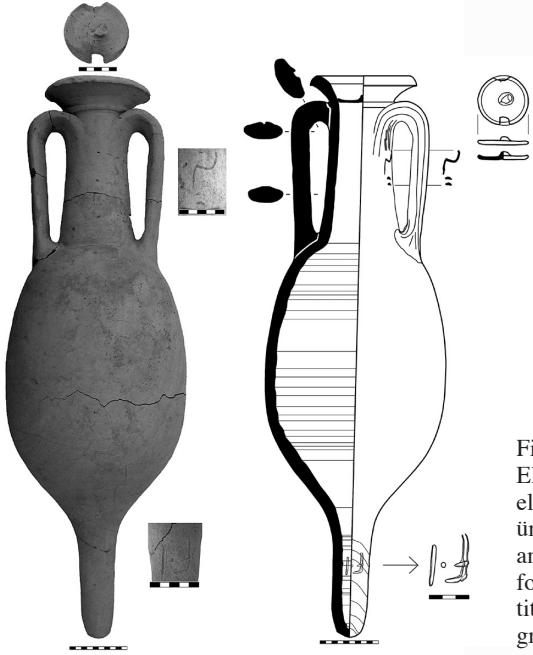

Fig. 3
Elaiussa Sebaste'den
ele geçen Baetica
üretimi DR 8
amphorasının
fotoğrafi, çizimi,
tituli picti,
grafiti ve kapak.

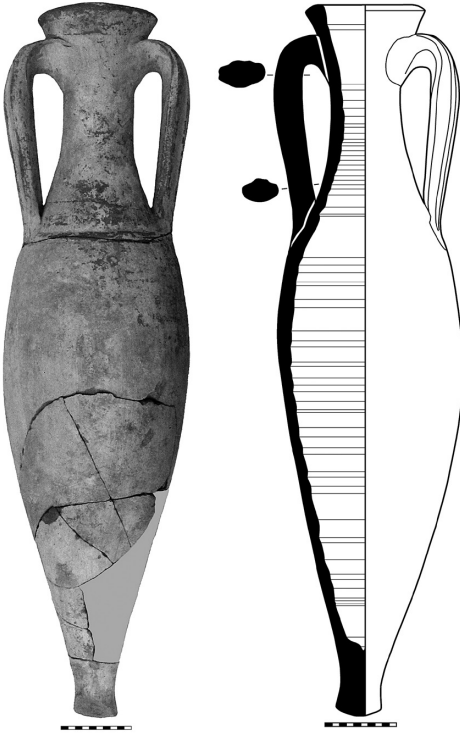

Fig. 4
Elaiussa Sebaste'den
ele geçen Baetica
üretimi DR 12
amphorasının
fotoğrafi ve çizimi.

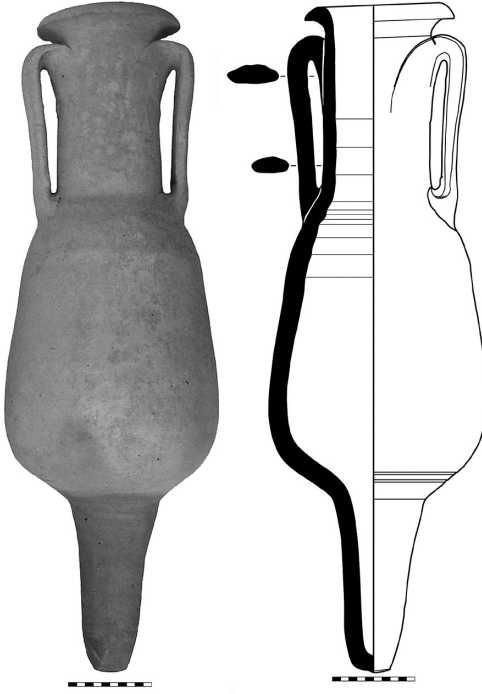

Fig. 5
Elaiussa Sebaste'den
ele geçen Baetica
retimi DR 38
amphorasının
fotoğrafı ve çizimi.

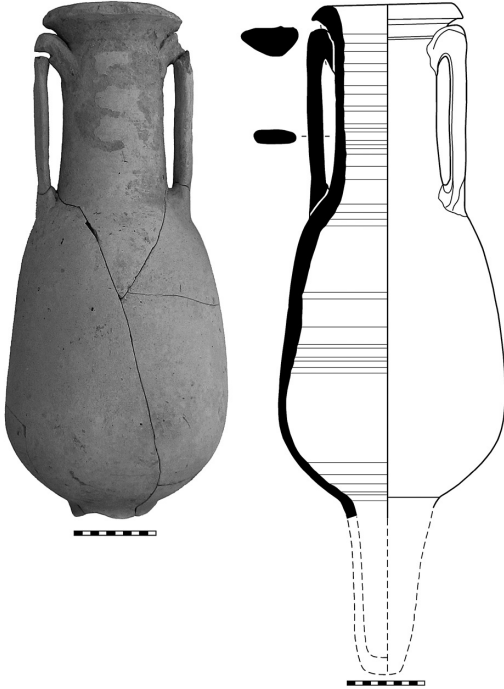

Fig. 6
Elaiussa Sebaste'den
ele geçen Baetica
retimi DR 38
amphorasının
fotoğrafı ve çizimi